

Бородулькіна Т.О. Особливості дивергентного мислення молодших школярів в умовах впровадження вальдорфської педагогіки в загальноосвітньому навчальному закладі / Т.О.Бородулькіна // Сучасні соціокультурні та психолого-педагогічні координати розвитку дитини: Матеріали Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-практичної конференції (19-20 квітня 2018 року, м. Тернопіль) / за заг.ред. Б.Б.Буяка, В.М.Чайки, М.О.Орап. – Тернопіль: вид-во Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, 2018 р. – С. 15-18

Бородулькіна Тетяна Олександрівна

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

Запорізького національного

технічного університету,

Запоріжжя, Україна

borodulkina.tatyana@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ДИВЕРГЕНТНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Вальдорфська педагогіка (ВП) вже майже століття поширюється по всьому світу, та з 90-х років ХХ ст. активно впроваджується в українську освітню систему. Офіційне здійснення ВП у нашій країні стало можливим з 2001 року – з моменту відкриття узагальнюючого науково-методичного експерименту всеукраїнського рівня «Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні» (Наказ МОН України № 363 від 06.05.2001), що дав українським вальдорфським школам правову основу (А.А. Удод, 2015; М. Zech, 2015). У результаті успішного завершення даного експерименту педагогічна система «Вальдорфська школа» була рекомендована до впровадження в загальноосвітніх навчальних установах України (Наказ МОН України № 1044 від 15.09.2014). Запорізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 66 Запорізької міської ради Запорізької області (ЗОШ №66) стала однією з таких українських загальноосвітніх навчальних установ, в якій впроваджується ВП.

Відповідно до Наказу МОН України від 24.12.2014 року №1509 на базі ЗОШ №66 здійснюється дослідно-експериментальна робота за темою «Забезпечення психічного здоров'я дітей засобами вальдорфської педагогіки», яка спрямована на вивчення впливу навчально-виховного процесу, побудованого на засадах ВП, на психічне здоров'я дітей.

На концептуально-діагностичному етапі дослідно-експериментальної роботи в ЗОШ №66 в ході теоретичного аналізу наукової літератури з проблеми нами визначено основні параметри психічного здоров'я дітей. При визначенні цих параметрів ми керувалися тим, що високий рівень психічного здоров'я дитини забезпечується, насамперед, відповідним віку психічним та психофізіологічним розвитком. Тому одними з досліджуваних показників психічного здоров'я молодших школярів в умовах експериментального навчального закладу обрано саме розвиненість основних психічних функцій дітей (увага, пам'ять, мислення) (Т.О. Бородулькіна, 2017). Рівень розвитку дивергентного (творчого, креативного) мислення дітей є одним з досліджуваних параметрів.

Відомо, що образне викладання в початковій ланці вальдорфської школи (ВШ), базування навчання на інтуїтивно-образному мисленні, активне застосування мистецтва в навчальному процесі та ін. позитивно сприяють розвитку креативності дітей (Н.Е.Соболева, 2011), і це підтверджують результати деяких емпіричних досліджень (Т.П.Васильєва, 2001). За даними Mellou (1996) сприятливими для розвитку творчості в навчальних закладах умовами є такі: творче середовище, креативна програма, творчі вчителі та засоби навчання. Все це є у ВШ (цит. за М. Besançon, F. Fenouillet, R. Shankland, 2015). Проте, чи буде вплив навчально-виховних методів на креативність дітей, що навчаються в українській загальноосвітній школі в умовах впровадження ВП, таким же позитивним та суттєвим, як у повноцінній ВШ? Наше дослідження спрямоване саме на з'ясування цього питання.

Емпіричне дослідження особливостей дивергентного мислення молодших школярів ЗОШ №66 проводилося нами в травні 2016 року разом із Р.Г. Ігнатенком, який під нашим науковим керівництвом працював над магістерською кваліфікаційною роботою на тему «Особливості креативності молодших школярів експериментального навчального закладу» (2016 р.). Загальна кількість досліджуваних – 117, з них 68 учнів загальноосвітніх класів та 49 учнів класів вальдорфського спрямування. Для визначення загального рівня розвитку дивергентного мислення та розвиненості основних його показників (швидкість; гнучкість; оригінальність; розробленість мислення; багатство словникового запасу (кількість слів, використаних в назві) і здатність до образної передачі сутності зображеного на малюнках (прямий опис або приховане значення, підтекст)) використано Тест дивергентного (творчого) мислення Ф.Вільямса (модифікація О.Є.Тунік). Обстеження проводилося в груповому форматі (згідно з Наказами по школі).

Порівняно результати учнів із двох типів класів – класів вальдорфського спрямування та загальноосвітніх – за трьома паралелями (паралелі 1-х, 2-х та 3-х класів). Виявлено, що дивергентне мислення у першокласників та другокласників двох типів класів істотно не відрізняється. Виняток складають показники швидкості, гнучкості та розробленості мислення в паралелі 1-х класів. У дітей з класу вальдорфського спрямування показники швидкості та гнучкості мислення значно менше, ніж в учнів загальноосвітнього класу, проте розробленість мислення значно більше, ніж у першокласників паралельного загальноосвітнього класу. Так, першокласники з вальдорфського класу виконували завдання повільніше, проте з більшою вдумливістю, намагаючись виконати малюнки якомога цікавішими та змістовнішими. Суттєві відмінності у рівні та показниках дивергентного мислення спостерігаються у третьокласників. Так, в учнів 3-го вальдорфського класу виявлено значно вищий рівень дивергентного мислення, ніж у третьокласників загальноосвітнього класу, за показниками: загальний рівень креативного мислення, оригінальність, розробленість

мислення, багатство словникового запасу та здібність до образної передачі сутності зображеного на малюнках.

Таким чином, отримані результати дають можливість констатувати позитивний вплив ВП на розвиток дивергентного мислення у молодших школярів навіть в умовах її адаптації до загальноосвітньої школи протягом трьох років.

Tetyana A. Borodulkina

Candidate of sciences (Psychology),
associate professor,

Assistant professor of the Department of Psychology,
Zaporozhye National Technical University,
Zaporizhzhya, Ukraine

borodulkina.tatyana@gmail.com

**DIFFERENTIATING CHARACTERISTICS OF THE DIVERGENT
THINKING OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE CONDITIONS OF
THE IMPLEMENTATION OF THE WALDORF PEDAGOGY WITHIN
THE COMPREHENSIVE EDUCATIONAL ESTABLISHMENT**

The Waldorf pedagogy has been spreading around the world for almost a century, and from the 90s of the twentieth century it has been actively implemented into Ukrainian educational system. The official implementation of the Waldorf pedagogy in our country became possible since 2001 – since 2001 – with initiation of the all-Ukrainian scientific and methodological experiment under the title "Development of the Waldorf pedagogy in Ukraine" (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 363 issued on 06.05.2001) was open. This experiment gave the Ukrainian Waldorf schools the legal basis (A.A. Удод, 2015; M. Zech, 2015). As a result of the successful completion of this experiment, the "Waldorf School" pedagogical system was recommended for introduction into general educational establishments of Ukraine (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1044 dated 15.09.2014). The Zaporizhzhya secondary school of I-III tier № 66 (School №66) became one of such Ukrainian educational establishments in which the Waldorf pedagogy took root. According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine

dated December 24, 2014, No. 1509 an experimental research was set up untitled «Provision for children's mental health by means of the Waldorf pedagogy». It is aimed at studying the influence of the educational process, built on the principles of the Waldorf pedagogy, on the mental health of children.

During the theoretical analysis of scientific literature undertaken at the conceptual and diagnostic stage of the experimental research at School No 66 we have identified the main parameters for mental health of children. In determining these parameters, we were guided by the fact that the high level of mental health of the child is ensured, first of all by the corresponding age of mental development. Therefore, we selected basic mental functions of the children (attention, memory, thinking) as the indicators for junior schoolchildren's mental health within an experimental educational establishment (Т.О. Бородулькіна, 2017). The level of development of children's divergent (creative, creative) thinking is one of these parameters.

It is known that the creative approach to teaching at the initial stages of the Waldorf educational system and the intuitive creative thinking used, together with using art in the educational process, etc. positively contribute to the development of children's creativity (Н.Е.Соболева, 2011), with the results of some empirical studies confirming this (Т.П.Васильева, 2001). According to Mellou (1996), the following conditions are favourable for the development of creativity in educational settings: the creative environment, creative programs and creative teachers or ways of teaching. All this is present in the Waldorf School (cited by M. Besançon, F. Fenouillet, R. Shankland, 2015). However, will the impact of educational methods used for developing creativity in Ukrainian secondary school students learning in the conditions of implementation of the Waldorf pedagogy be as positive and significant as that observed in a full-fledged the Waldorf School? Our research is aimed at clarifying this issue.

The study of peculiarities of divergent thinking of junior schoolchildren of secondary school №66 was conducted by us in May 2016 together with Roman Ignatenko who worked under our scientific guidance on his Master's graduate

thesis «Creativity features exhibited by primary school children within experimental educational setting» (2016). The data analyzed in this study was obtained from a sample of 117 Ukrainian junior schoolchildren (68 from general educational classes and 49 from Waldorf classes). We used F. Williams's Test of Creativity and Divergent Thinking (modified by E. Tunik) to determine the overall level of development of divergent thinking and the development of its main indicators (speed, flexibility, originality, elaboration, the wealth of vocabulary (the number of words used in the title) and the ability to figuratively convey the essence of the image shown (direct description or hidden meaning, subtext)). The survey was conducted in a group format.

We compared the results of schoolchildren from two types of classes – the Waldorf classes and the general education classes – in three parallels (the parallel of the first, second and third years). The results show that divergent thinking in year 1 students and in year 2 students of two types of classes does not differ significantly. Exception is the rate of speed, flexibility and elaboration of thinking in the first parallel of the classes. The speed and flexibility of thinking of schoolchildren from the first Waldorf class are much lower than the speed and flexibility of thinking the schoolchildren from the first general-education class, but their elaboration of thinking is much greater. So, the schoolchildren from the first Waldorf class fulfilled the task more slowly, but with more thoughtfulness, trying to make the drawings as interesting and meaningful as possible. Significant differences in levels and indicators of divergent thinking are observed in year 3 students. Thus, schoolchildren from the third Waldorf class have a significantly higher level of the general divergent thinking, originality, the elaboration of thinking, the wealth of vocabulary and the ability to imagine the transfer of the essence depicted in the pictures (direct description, or hidden meaning, subtext) than the schoolchildren from the third general-education class.

Thus, the results show the positive influence of the Waldorf pedagogy on the development of divergent thinking among junior schoolchildren even in the

context of adaptation of the Waldorf pedagogy for general education during the first three years of school.